

Grzybowski, Michał Marian

Struktura wyznaniowa ludności diecezji płockiej według spisu Adama Michała Prażmowskiego z 1817 r.

Notatki Płockie 26/1-106, 15-19

1981

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych oraz w kolekcji mazowieckich czasopism regionalnych mazowsze.hist.pl.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Struktura wyznaniowa ludności diecezji płockiej według spisu Adama Michała Prażmowskiego z 1817 r.

Wizytacje parafii przeprowadzane przez biskupów w Rzeczpospolitej, a potem po utracie niepodległości, zgodnie z poleceniami prawa kościelnego od Soboru Trydenckiego do połowy XIX w. zawierają ogromne bogactwo wiadomości interesujących nie tylko badaczy dziejów Kościoła, ale także innych specjalności. Powodem jest to, że kwestionariusze wizytacyjne były różnorodne i obejmowały szeroki wachlarz spraw, na które wizytatorzy zwracali uwagę. Elementem, który występuje niemal w każdym kwestionariuszu od czasów najdawniejszych była liczba parafian. Duszpasterze mieli obowiązek prowadzenia rejestrów parafian z różnych względów, między innymi aby wiedzieć, ilu obowiązanym jest do spowiedzi wielkanocnej, a także aby aktualną ich liczbę podawać wizytatorom. Dokładny spis ludności był potrzebny także co kilka lat do przygotowania relacji o stanie diecezji do Rzymu. Dane te zapisane w protokołach wizytacyjnych stanowią dziś cenne źródło do poznania struktur demograficznych poszczególnych parafii czy diecezji, tym bardziej, że podawały nie tylko liczbę katolików, ale także uwzględniały inne wyznania przede wszystkim Żydów i akatolików a więc protestantów.

Jednym z takich źródeł jest protokół wizyty diecezji płockiej zarządzanej przez bpa A. M. Prażmowskiego w 1817 r. Rękopis jej znajduje się w Archiwum Diecezjalnym w Płocku i oznaczony jest sygnaturami: Akta wizytacji 400-424. Protokoły wizytacyjne spisywane były na specjalnie w tym celu przygotowanych i wydrukowanych arkuszach formatu folio. Drukowany poszyt zawiera 30 stron numerowanych z 14 pytaniami dotyczącymi różnych spraw związanych z istnieniem i funkcjonowaniem parafii; wśród nich było pytanie doty-

czące ludności parafii, metryk i akt cywilnych. Tak więc na stronach 10-12 gdzie umieszczony był tytuł dotyczący ludności parafii, proboszczowie umieszczali informacje na ten temat wymieniając nazwę miejscowości, dymy, ilość osób. Na końcu było wyliczenie sumaryczne katolików, akatolików i Żydów. Podawano także liczbę parafian przystępujących do spowiedzi wielkanocnej.

Materiał źródłowy zachowany w tych wizytacjach obejmuje całość terenu diecezji płockiej, która liczyła wtedy 238 parafii. W ogromnej większości materiał zachowany jest dobrze. Brakuje opisów tylko 9 parafii: Czyżewo, Jelonki, Nowogród, Pułtusk, Różan, Szpetal, Trutowo, Unieck, Zaduszniaki.

Ostatni spis diecezjalny dokonany za czasów bpa płockiego M. J. Poniatowskiego w 1766 r. a podany w relacji o stanie diecezji do Rzymu podawał ogólną liczbę diecezjan jako 331 448 osób w tym 308 403 katolików, 18 103 Żydów, i 4 924 dysydentów czyli protestantów. W olbrzymiej więc większości diecezja płocka była zamieszkała przez katolików. Oprócz katolików występowała tu jednak i ludność innych wyznań. Byli to przede wszystkim dość liczni na tym terenie Żydzi oraz znacznie słabiej reprezentowani protestanci.

Zanim zostaną podane szczegółowe dane statystyczne dotyczące poszczególnych parafii warto przedstawić, że według spisu z 1817 r. ludność diecezji wynosiła 349 992 osoby w tym 300 437 katolików, mężczyzn 149 978, kobiet 150 068, Żydów 31 673, mężczyzn 15 741, kobiet 15 760, akatolików 17 882, mężczyzn 9 144, kobiet 8 705. Najwięcej Żydów gromadziło się w ośrodkach miejskich, zaś akatolików w okolicach Płocka oraz Ziemi Dobrzyńskiej.

Lp.	Parafia	Katolicy			Akatolicy			Żydzi			Ludność ogółem
		M	K	ogółem	M	K	ogółem	M	K	ogółem	
1.	Andrzejewo	1247	1216	2463	nie	ma		52	58	110	2573
2.	Baboszewo	765	699	1464	37	34	71	19	17	36	1571
3.	Baranowo	841	893	1734	nie	ma		109	90	199	1933
4.	Barcice	326	387	713	4	10	14	32	28	60	787
5.	Bądkowo	473	538	1011	1	1	2	20	24	44	1057
6.	Bielsk	833	892	1725	nie	ma				140	1865
7.	Bieżeń	1140	1190	2330	85	93	178	151	192	343	2851
8.	Blichowo	142	156	298	10	13	23	7	6	13	334
9.	Bobrowniki	345	354	699	202	203	405	215	253	468	1572
10.	Bodzanów	691	650	1341	5	3	8	12	15	27	1376
11.	Bogate	465	435	900	7	4	11	15	10	25	936
12.	Bogurzyn	292	382	674	2	1	3	12	13	25	702
13.	Boniśław	594	730	1324	nie	ma		21	23	44	1369
14.	Borkowo	407	376	783	11	13	24	8	4	12	819
15.	Borzewo	246	231	477	43	35	78	21	13	34	589

Lp.	Parafia	Katolicy			Akatolicy			Żydzi			Ludność ogółem
		M	K	ogółem	M	K	ogółem	M	K	ogółem	
16.	Branszczyk	1035	1005	2040	5	5	10	48	34	82	2132
17.	Brok	1137	1359	2496	9	4	13	129	116	245	2754
18.	Brwilno	176	182	358	nie	ma		2	2	4	362
19.	Bulkowo	160	180	340	23	40	63	8	4	12	420
20.	Chamsk	1056	1044	2100	20	16	36		nie	ma	2136
21.	Chelmica	422	449	871	9	12	21	5	5	10	902
22.	Chociszewo	320	273	593	5	4	9	17	17	34	636
23.	Chorzele	1705	1822	3527	59	50	109	243	227	470	4106
24.	Chrostkowo	594	598	1192	160	145	305	15	16	31	1528
25.	Ciachcin	339	320	659	6	2	8	11	10	21	688
26.	Ciechanów	2035	2202	4237	18	19	37	450	470	920	5194
27.	Ciechocin	571	608	1179	94	98	192	10	12	22	1393
28.	Cieksyn	518	484	1002	245	223	468	30	30	60	1530
29.	Ciemniewko	416	464	880	2		2	25	22	47	929
30.	Czarne	122	127	249	93	89	182	10	10	20	451
31.	Czernice	574	505	1079	nie	ma		17	21	38	1117
32.	Czernikowo	768	779	1547	150	160	310	3	4	7	1864
33.	Czerwin	902	866	1768	nie	ma		105	96	201	1969
34.	Czerwonka	421	432	853	125	89	214	27	18	45	1112
35.	Czerwińsk	995	942	1937	131	124	255	61	63	124	2316
36.	Daniszewo	525	486	1011	2	3	5	22	16	38	1054
37.	Dąbrowa	476	455	931	30	20	50	15	20	35	1016
38.	Długosiodło	399	825	1724	8	13	21	63	67	130	1875
39.	Dłutowo	434	532	966	6	5	11	18	11	29	1006
40.	Dobrzejewice	409	422	831							831
41.	Dobrzyń	765	691	1456	45	39	84	306	338	644	2184
42.	Drobin	826	873	1699	3	2	5	330	313	643	2347
43.	Duczynin	222	221	443	17	9	26	32	10	42	511
44.	Dulsk	547	736	1283	65	75	140	460	424	884	2307
45.	Działyń	533	529	1062	20	16	36	3	4	7	1105
46.	Dziektarzewo	356	339	695	1	2	3	12	19	31	729
47.	Dzierzgowo	1427	1347	2774	4	2	6	119	111	230	3010
48.	Dzierżenin	631	676	1307	45	46	91	38	41	79	1477
49.	Gąsewo	1231	1195	2426	7	6	13	115	116	231	2670
50.	Gąsiorowo	153	162	315	nie	ma		5	6	11	326
51.	Głinojeck	385	357	742	7	6	13	36	33	69	824
52.	Goleszyn	445	439	884	nie	ma			nie	ma	884
53.	Golymin	820	740	1560	nie	ma		46	41	87	1647
54.	Gaworowo	1757	1657	3414	10	18	28	130	180	310	3752
55.	Gozdowo	572	529	1101	1	4	5	28	19	47	1153
56.	Góra	529	466	995	nie	ma		21	26	47	1042
57.	Gójsk	964	983	1947	127	125	252	25	25	50	2249
58.	Gradzanowo	624	776	1400	106	118	224	10	13	23	1647
59.	Gralewo	822	841	1663	1	2	3	9	15	24	1690
60.	Grochowalsk	164	144	308	nie	ma		7	7	14	322
61.	Gromadzin	222	214	436	38	51	89	4	3	7	532
62.	Grudusk	784	746	1530	4	5	9	37	30	67	1606
63.	Grzebsk	613	625	1238	8	10	18	10	14	24	1280
64.	Gumino	481	450	931	36	58	94	25	41	66	1091
65.	Gzy	620	575	1195	nie	ma		50	48	98	1293
66.	Imielnica	613	559	1172	146	119	265	25	30	55	1492
67.	Janowo	758	834	1592	45	23	68	167	130	197	1957
68.	Janówiec	707	888	1595	30	33	63	38	40	78	1736
69.	Jasiennica	1367	1281	2648	320	308	628	98	99	197	3473
70.	Jezewo	835	801	1636	7	8	15	14	9	23	1674
71.	Joniec	587	561	1148	35	25	60	44	37	81	1289
72.	Kadzido	3256	3055	6311	19	13	32	68	52	120	6463
73.	Kamienica	574	545	1119	1	2	3	28	34	62	1184
74.	Karniewo	656	705	1361	4	1	5	37	17	54	1420
75.	Karnkowo	798	760	1558	218	194	412	9	6	15	1985
76.	Kikół	665	753	1418	229	121	350	99	116	215	1983

Lp.	Parafia	Katolicy			Akatolicy			Żydzi			Ludność ogółem
		M	K	ogółem	M	K	ogółem	M	K	ogółem	
77.	Kleczkowo	633	574	1207	8	6	14	33	41	74	1295
78.	Klukowo	712	645	1357	6	7	13	60	46	106	1476
79.	Kobylniki	229	221	450	4	3	7	9	10	19	476
80.	Koziczynek	453	487	940	1	1	2	13	12	25	967
81.	Koziebrody	318	301	619	2	3	5	8	8	16	640
82.	Krajkowo	301	273	574	nie ma			11	9	20	594
83.	Krasne	842	882	1724	nie ma			24	22	46	1770
84.	Krasnosielec	1148	1193	2341	6	6	12	128	122	250	2603
85.	Kraszewo	380	420	800	3	3	6	13	21	34	840
86.	Kroczewo	351	339	690		1	1	18	20	38	729
87.	Królewo	401	405	806	6	9	15	25	33	58	879
88.	Krysk	544	552	1096	15	17	32	18	20	38	1166
89.	Krzynowłoga Wielka	1224	1326	2550	58	39	97	136	102	238	2885
90.	Krzynowłoga Mała	1088	1043	2131	30	15	45	51	96	147	2323
91.	Kuciec	124	116	240	nie ma			6	3	9	249
92.	Kuczborok	696	663	1359	19	15	34	45	36	81	1474
93.	Kuklin	301	285	586	9	12	21	26	19	45	652
94.	Kurowo	474	501	975	10	11	21	19	17	36	1032
95.	Lekowo	928	915	1843	12	11	23	51	49	100	1966
96.	Ligowo	1039	1309	2348	207	116	323	50	60	110	2781
97.	Lipno	1109	1083	2192							2192
98.	Lipowiec	807	742	1549	14	12	26	23	40	63	1638
99.	Lubiel	636	647	1283	145	145	290	45	38	83	1656
100.	Lubowidz	1201	1095	2296	5	4	9	56	45	101	2406
101.	Lutocin	842	798	1640	7	6	13	12	12	24	1677
102.	Łążyn	280	262	542	33	27	60		nie ma		602
103.	Łęg	512	467	979	nie ma			6	7	13	992
104.	Łętowo	602	627	1229	115	109	224	19	19	38	1491
105.	Łopacin	326	297	623	49	40	89	12	11	23	735
106.	Łubki	100	113	213	nie ma			9	6	15	228
107.	Łukomie	483	494	977	5	9	14	15	13	28	1019
108.	Łysakowo	545	550	1095	2	2	4	21	17	38	1137
109.	Maków	943	1003	1946	3	4	7	1014	1042	2056	4009
110.	Malużyn	434	483	917	50	51	101	20	28	48	1066
111.	Mazowsze	481	536	1017	83	87	170		nie ma		1187
112.	Miszewo Gar.	76	63	139	nie ma				nie ma		139
113.	Miszewo Mur.	293	280	573	44	39	83		nie ma		656
114.	Miszewo Strz.	173	175	348	14	8	22	3	3	6	376
115.	Mława	1167	1237	2404	121	103	224	321	292	613	3241
116.	Mochowo	296	297	593	15	15	30	3	4	7	630
117.	Mokowo	626	590	1216	31	36	67	7	6	13	1296
118.	Myszyniec	4727	4546	9273	148	162	310	198	187	385	9968
119.	Naruszewo	318	316	634	3		3	9	9	18	655
120.	Nasielsk	1934	1850	3784	165	152	317	1100	922	2022	6123
121.	Niedzbórz	459	401	860	nie ma			9	9	18	878
122.	Nowa Wieś	475	370	845	7	9	16	35	36	71	932
123.	Nowe Miasto	697	732	1429	58	52	110	163	172	335	1874
124.	Nur	1788	1710	3498	2	1	3	107	111	218	3719
125.	Obryte	897	893	1790	nie ma			35	43	78	1868
126.	Orszymowo	770	719	1489		2	2	27	24	51	1542
127.	Ostrołęka	1339	1400	2739	172	166	338	24	19	43	3120
128.	Ostrowite	282	270	552	107	93	200		nie ma		752
129.	Ostrów Maz.	992	1152	2144	19	49	68	248	278	526	2738
130.	Pałuki	1251	1087	2338	1	1	2	69	50	119	2459
131.	Pawłowo	307	320	627	nie ma			16	19	35	662
132.	Pilichowo	111	127	238	nie ma			2	3	5	243
133.	Piski	651	644	1292	nie ma			42	58	100	1392
134.	Płock	1752	1819	3571	367	377	744	809	884	1693	6008
135.	Płonne	301	316	617	71	65	136		nie ma		753
136.	Płońsk	1366	1243	2609	43	41	84	815	819	1634	4327
137.	Pniewo	1158	1121	2279	nie ma			82	87	169	2448

Lp.	Parafia	Katolicy			Akatolicy			Żydzi			Ludność ogółem
		M	K	ogółem	M	K	ogółem	M	K	ogółem	
138.	Podosie	897	830	1727	11	7	18	63	49	112	1857
139.	Pokrzywnica	472	400	872	176	117	293	29	26	55	1220
140.	Pomiechowo	638	691	1379	148	169	317	89	96	185	1881
141.	Popowo	288	245	533	146	155	301	90	85	175	1009
142.	Poręba	1025	996	2021	1	1	2	33	24	57	2080
143.	Proboszczewice	608	611	1219	25	31	56	13	8	21	1296
144.	Przasnysz	1618	2162	3780	105	106	211	304	390	694	4685
145.	Przewodowo	550	549	1099	nie	ma		18	14	32	1131
146.	Raciaż	1227	1266	2493	30	28	58	70	99	169	2720
147.	Radomin	196	236	432	97	99	196		nie	ma	628
148.	Radzanowo	202	236	438	6	7	13		nie	ma	451
149.	Radzanów	321	356	677	22	31	53	131	145	276	1006
150.	Radziki	467	499	966	25	27	52	28	34	62	1080
151.	Radzikowo			391	nie	ma				4	395
152.	Radzymin	431	405	836	nie	ma		12	24	26	862
153.	Rębowo	357	327	684	15	9	24	8	7	15	723
154.	Rogotwórsk	552	582	1134	4	5	9	23	33	56	1199
155.	Rogowo	1135	972	2107	55	50	105	46	68	114	2326
156.	Rokicie	364	362	726	6	11	17	15	20	35	778
157.	Rosochate	1066	1070	2136	nie	ma		27	23	50	2186
158.	Rościszewo	868	807	1675	18	7	25	6	7	23	1713
159.	Róże	704	739	1443	191	197	388	11	14	25	1856
160.	Rypin	1302	1293	2595	302	269	571	283	258	541	3707
161.	Rzekuń	882	842	1724	11	15	26	97	98	195	1945
162.	Sadłowo	671	667	1338	60	44	104	5	7	12	1454
163.	Sarbiewo	704	682	1386	1	1	2	6	7	13	1401
164.	Sarnowo	743	724	1467	8	6	14	15	20	35	1516
165.	Serock	402	436	838	41	54	95	72	75	147	1080
166.	Siecień	221	206	427	7	8	15	9	9	18	460
167.	Sieluń	636	658	1294	5	4	9	51	57	108	1411
168.	Sierpc	1142	1150	2292	74	68	142	499	424	923	3357
169.	Sikórz	560	591	1151	6	10	16	5	6	11	1178
170.	Skepce	938	903	1841	71	74	145	7	5	12	1998
171.	Skolałowo	692	609	1301	73	70	143	17	19	36	1480
172.	Skrwilno	1148	1187	1335			33			28	2396
173.	Słupia	345	308	653	nie	ma		23	23	46	699
174.	Słupno	228	228	456	36	34	70	13	18	31	557
175.	Smogórzewo	88	90	178	nie	ma		5	5	10	188
176.	Smoszewo	76	64	140	14	10	24	3	1	4	168
177.	Sobowo	390	345	735	31	27	58	2	2	4	797
178.	Sochocin	602	573	1175	16	11	27	27	31	58	1260
179.	Sońsk	777	754	1531	nie	ma		47	51	98	1629
180.	Starożreby	200	174	374	3	3	6	2		2	382
181.	Strzegowo	320	346	666	13	9	22	36	32	68	756
182.	Strzygi	420	441	861	71	80	151	7	3	10	1022
183.	Stupsk	268	220	488	nie	ma		8	11	19	507
184.	Sulrzyż	517	554	1071	4	3	7	32	27	59	1137
185.	Sumin	237	260	497	nie	wiadomo			nie	ma	497
186.	Szelków	922	945	1867	9	6	15	64	56	120	2002
187.	Szereńsk	970	953	1923	81	60	141	166	196	362	2426
188.	Szydłowo	402	382	784	nie	ma		10	14	24	808
189.	Szyszki	510	597	1107	nie	ma		22	30	52	1159
190.	Szwelice	754	703	1457	10	8	18	37	35	72	1547
191.	Świedziebnia	804	862	1666	203	184	387	28	25	53	2106
192.	Święcieniec	371	329	700	nie	ma		10	6	16	716
193.	Tłuchowo	550	474	1024	63	56	119	42	53	95	1238
194.	Trąbin	317	322	639	71	84	155	2	2	4	798
195.	Troszyn	567	568	1135	8	7	15	40	32	72	1222
196.	Trzepowo	290	300	590	482	550	1032	20	17	37	1659
197.	Unierzyż	368	321	689	38	41	79	13	11	24	792
198.	Wąsewo	655	574	1239	3	2	5	81	65	146	1390

Lp.	Parafia	Katolicy			Akatolicy			Żydzi			Ludność ogółem
		M	K	ogółem	M	K	ogółem	M	K	ogółem	
199.	Węgra	927	946	1873	3	4	7	36	37	73	1953
200.	Węgrzynowo	370	340	710	6	4	10	8	14	22	742
201.	Wieczfnia	585	586	1171	9	8	17	47	48	95	1283
202.	Wielgie	273	271	544	108	121	229	8	4	12	785
203.	Wierzbicko	187	196	383	4		4	5	7	12	399
204.	Winnica	1121	1311	2432	2	3	5	35	50	85	2522
205.	Wola	55	45	100	183	170	353		nie ma		453
206.	Woźniki	326	318	644	5	3	8	28	14	42	694
207.	Wrona	314	322	636	4	5	9	17	18	35	680
208.	Wyszków	910	949	1859	14	15	29	149	145	294	2182
209.	Wyszogród	500	467	967	50	59	109	1190	1176	2366	3442
210.	Wyszyny	371	458	829	16	11	27	21	24	45	901
211.	Zagroba	554	586	1140	nie ma			11	10	21	1161
212.	Zakroczym	324	297	621	34	26	60	185	190	375	1056
213.	Zakrzewo	246	225	471	42	46	88	9	11	20	579
214.	Zambski	712	719	1431	2		2	40	37	77	1510
215.	Zarąby	414	411	825	10	11	21	19	16	35	881
216.	Zaremby	698	662	1360	nie ma			200	265	465	1825
217.	Zatory	346	335	681	5	4	9	9	7	16	706
218.	Zawidz	452	430	882	17	24	41	7	13	20	943
219.	Zegrze	401	417	818	nie ma			25	22	47	865
220.	Zeńbok	125	123	248	nie ma			10	9	19	267
221.	Zgliczyno	383	518	901	nie ma			7	9	16	917
222.	Zielona P.	699	636	1335	nie ma			30	27	57	1392
223.	Zielona M.	403	406	809	33	31	64	13	14	27	900
224.	Zuzela	1419	1290	2709	nie ma			93	88	181	2890
225.	Załe	587	591	1178	185	182	367	29	22	51	1596
226.	Żmijewo	593	560	1153	nie ma			31	30	61	1214
227.	Żukowo	582	572	1154	1		1	14	15	29	1184
228.	Zurominek K.	248	240	488	9	9	18	10	8	18	524
		149.978	150.065	300.043	9.144	8.705	17.862	15.741	15.760	31.673	349.992

Niniejsza tabela przedstawia 20 parafii które miały największą liczbę mieszkańców, największą liczbę Żydów i największą liczbę akatolików.

	Parafie z największą liczbą ludności	Parafie z największą liczbą Żydów	Parafie z największą liczbą akatolików
1.	Myszyniec 9966	Wyszogród 2366	Trzepowo 1032
2.	Kadzidło 6463	Maków 2056	Płock 744
3.	Nasielsk 6123	Nasielsk 2022	Jasiennica 628
4.	Płock 6003	Płock 1693	Rypin 571
5.	Ciechanów 5194	Płońsk 1633	Cieksyn 468
6.	Przasnysz 4585	Sierpc 923	Karnkowo 412
7.	Płońsk 4326	Ciechanów 920	Bobrowniki 405
8.	Chorzele 4106	Dulsk 844	Róże 388
9.	Maków 4009	Przasnysz 694	Świedziebnia 387
10.	Goworowo 3754	Dobrzyń n. W. 644	Ostrołęka 338
11.	Nur 3719	Drobin 643	Ligowo 323
12.	Rypin 3707	Mława 613	Pomiechowo 317
13.	Jasiennica 3473	Rypin 541	Nasielsk 317
14.	Wyszogród 3442	Ostrów Maz. 526	Myszyniec 310
15.	Sierpc 3357	Chorzele 470	Czernikowo 310
16.	Mława 3241	Bobrowniki 468	Chrostkowo 305
17.	Ostrołęka 3120	Zaremby 465	Popowo 301
18.	Dzierzgowo 3010	Myszyniec 385	Pokrzywnica 293
19.	Zuzela 2890	Zakroczym 375	Lubiel 290
20.	Krzynowłoga W. 2885	Szreńsk 362	Imielnica 259

Przypisy

1. M. Grzybowski, Administracja diecezjalna za czasów bpa płockiego M. J. Poniatowskiego (1773-1785). «Studia Płockie» T. 5:1977 s. 112, S. Litak podaje

liczbę diecezjan z 1776 r. wynoszącą 333 386 osób w tym 18 799 Żydów i 5 182 dysydemtów. Zob. Parafie i ludność diecezji płockiej w drugiej połowie XVIII w. «Studia Płockie» T. 3:1975 s. 234.